

Om dialektikens tre grundlagar med mera

 nyaarbetartidningen.bloggplatsen.se/2026/07/23/11875633-om-dialektikens-tre-grundlagar-med-mera

Direktlänk till inlägg 23 juli 2026

(Denna artikel publicerades ursprungligen i Marxistiskt Forum nr 3/21)

1938 publicerades *SUKP(b):s historia*, i vilken Stalins uppsats ”Om den dialektiska och historiska materialismen” [\[1\]](#)ingick. Den uppsatsen har också ofta publicerats i form av ett särtryck, vilket exempelvis KFML gjorde 1967. Bo Gustafsson, en av KFML:s grundare, skrev ett efterord [\[2\]](#)till denna broschyr, vilket ska diskuteras i det följande.

Stalins uppsats är en utmärkt introduktion, enkel och pedagogisk, till den dialektiska och historiska materialismen; den är väl värd att läsa. Uppsatsen innehåller dock vissa fel och brister, som Bo Gustafsson påtalar i sitt efterord. Det mesta av Bo Gustafssons kritik av Stalins framställning var korrekt och ska inte upprepas här. Bo Gustafssons kritik innebär heller inget nytt i förhållande till Mao Zedongs kritik av Stalins teorier. Problemet är dock att Bo Gustafsson själv begår vissa fel, när han ska korrigera eller kritisera Stalin. Det gäller först och främst förklaringen av den första grundlagen.

Dialektikens tre grundlagar

Dialektikens grundlagar är tre, varav den första är primär och de två övriga härledda.

1. Lagen om motsatsernas enhet och kamp
2. Lagen om kvantitativa förändringars övergång till kvalitativa
3. Lagen om negationens negation

Bo Gustafsson kommenterar helt riktigt att:

”Dessa lagar kan naturligtvis inte ges numeriska värden som vissa naturlagar, lagbundenheter eller psykiska lagar. Men i likhet med sådana mindre allmänna lagar uttrycker även dessa den dialektiska materialismens tre grundlagar ett stadigvarande, väsentligt och nödvändigt samband i naturens, samhällets och tänkandets rörelse och utveckling.”[\[3\]](#)

När det gäller den första grundlagen förklarar Bo Gustafsson den enligt följande:

”Enligt lagen om motsatsernas kamp och enhet är alla företeelser uppbyggda av motsatser, som å ena sidan förutsätter och betingar varandra men som å andra sidan också utesluter varandra. Under kapitalismen förutsätter existensen av kapitalister, existensen av lönearbetare, ty utan lönearbetare kan inte kapitalisterna förbli kapitalister. Men dessa två motsatser utesluter samtidigt varandra, eftersom kapitalisterna bara kan förbli kapitalister genom att utsuga lönearbetarna, dvs inte tillåta dem att bli kapitalister utan hålla dem kvar i deras position som lönearbetande klass. För att kapitalisten alltså ska kunna fortsätta att existera som kapitalist är han tvungen att vidmakthålla sin egen motsats: lönearbetaren.”[\[4\]](#)

Men Bo Gustafssons kommentar senare i samma stycke visar att han egentligen inte har förstått lagen om motsatsernas enhet och kamp. Han skriver:

”Motsatsernas enhet i klasskampen kommer till uttryck i de kortare perioderna av relativ jämvikt och stillastående, medan motsatsernas kamp svarar mot de längre perioderna av tilltagande dominans för den ena sidan och snabbt framåtskridande (min fetstil). Motsatsernas kamp är därför alltid väsentligare, nödvändigare, viktigare och starkare än motsatsernas enhet.”

Detta är en formidabel missuppfattning av denna grundlag. Enheten består i att proletariatet och borgerskapet förutsätter och betingar varandra: de representerar varsin sida i en motsättning. Den enheten har existerat alltsedan kapitalismen växte fram fr.o.m 1870-talet i Sverige och den enheten består än idag. Under hela denna tid har borgerskapet, kapitalisterna, utgjort den dominerande sidan i denna motsättning. Under samma tid har kampen böljat fram och tillbaka. Den kampen har under samma tid tagit sig en rad uttryck; kamp för arbetarnas rätt att överhuvudtaget organisera sig politiskt och fackligt, hungerkravaller, massdemonstrationer, strejkrörelser, kamp mot anti-facklig lagstiftning och kamp mot fackföreningarnas byråkratisering, kamp mot fabriksnedläggelser, avskedanden och arbetsplatsolyckor och så vidare. Även om det i skrivande stund inte skulle pågå en enda strejk, betyder det inte det skulle råda någon slags harmoni mellan borgerskap eller proletariat. Det vore som att två förenar sig till ett i stället för att ett delar sig i två. Tvärtom sker det hela tiden kamp mot konkreta utslag av kapitalets makt inte bara på arbetsplatserna utan även i hela samhället. Det enda sättet att avskaffa denna motsättning är att den hittills underordnade sidan, proletariatet, griper makten och etablerar sig som den dominerande

sidan, det vill säga gör revolution. Då kommer motsättningarna i och för sig inte att försvinna, men kommer att uppträda i form av en ny enhet på högre nivå och nya slags kampformer, men med proletariatet som härskande klass.

Det hör för övrigt till saken att Mao Zedong i ett informellt samtal 1964 med nära medarbetare ifrågasatte två av grundlagarna:

“Engels talade om tre kategorier, men vad mig beträffar tror jag inte (xiangxin) på två av dessa kategorier. (Motsatsernas enhet är den mest grundläggande lagen, förvandlingen av kvantitet och kvalitet i varandra är motsatsernas enhet av kvalitet och kvantitet, och negationens negation existerar inte alls (fouding zhi fouding genben mei you).”[\[5\]](#)

Min personliga uppfattning är att lagen om kvantitativa förändringars övergång till kvalitativa är användbar i klasskampen, men att jag inte kan erinra mig att jag har haft någon nytta av lagen om negationens negation.

Bo Gustafssons bristande förståelse av dialektiken kom också uttryckt i bestämningen av huvudmotsättningen i Sverige, som senare fick praktiska konsekvenser för linjen gentemot Vänsterpartiet Kommunisterna i valet 1973. Bo Gustafssons var den ivrigaste företrädarna i KFML/SKP för att huvudmotsättningen gick mellan monopolkapitalet och folket. KFML/SKP var det enda maoistiska partiet i ett kapitalistiskt och imperialistiskt land i världen, vilket fram till mitten av 1970-talet förespråkade denna huvudmotsättning. Mao Zedong [\[6\]](#) – och de övriga maoistiska partierna i det imperialistiska blocket – förespråkade att huvudmotsättningen gick mellan proletariatet och borgerskapet. Denna huvudmotsättning kunde – och kan – givetvis ändras under särskilda betingelser, antingen på grund av yttre aggression eller ett överhängande hot för ett fascistiskt maktövertagande. Huvudmotsättningen i avhängiga neo-koloniala länder kan återigen vara en annan.

Förmodligen var huvudmotsättningen monopolkapitalet och folket bara ett arv från det gamla SKP:s tal om storfinansen mot folket. Men denna huvudmotsättning dölde att två poler, d.v.s proletariat och borgerskapet stod mot varandra, och gav sken av att inte bara småborgerskapet och de småborgerliga mellanskikten utan även de icke-monopolistiska skikten av borgerskapet, skulle kunna vinnas över för revolutionen. Därmed fanns det ingen principiell skillnad gentemot Chrusjtjovs anti-monopolistiska revolution i två steg. Redan i ”Kommunistiska manifestet” är det klart att Karl Marx/Friedrich Engels ser proletariatet och

borgerskapet som två motsatta poler, varvid småborgerskapet, huvudsak bönder och småföretagare, är en vacklande kraft som slits mellan de båda. Det nya är att det successivt under kapitalismens framväxt har uppstått småborgerliga mellanskikt, d.v.s formellt lönearbetare, men som har olika slags chefs- eller arbetsledande funktioner, och därutöver självständiga yrkesutövare.

Bo Gustafsson var också drivande bakom idén om en Enad Vänster-kampanj, d.v.s att SKP föreslog teknisk valsamverkan med Vänsterpartiet Kommunisterna (VpK) inför valet 1973. Idén om Enad Vänster var också ett resultat av en våldsam överskattning av den egna styrkan. Säkert föddes idén om Enad Vänster dagarna efter det stora 1 maj-mötet på Norra Bantorget 1972. Enad Vänster-kampanjen drevs igenom med kupptaktik i SKP; förslaget urartade snabbt till en paketylösning, i vilken skiljelinjerna mellan SKP och VpK suddades ut. Det började uppstå tvivel om KFML/SKP:s existensberättigande. Denna Enad Vänster-linje sammanfattades i resolutionen "Ena alla kommunister i ett starkt kommunistiskt parti!", som antogs på SKP:s första kongress 1973, andra halvan. Denna resolution påsknade att ett samgående mellan de båda organisationerna var möjligt. Två skulle förenas till ett. Skiljelinjerna reducerades till frågan om "kommunistiska fackklubbar" och till frågan "om hur socialismen skulle se ut". Men den avgörande skiljelinjen var naturligtvis vägen till socialismen, d.v.s att VpK förordade den fredliga vägen till socialismen via parlamentet och att VpK ansåg att Sovjetunionen var en socialistisk stat. Kort sagt; motsättningen stod egentligen mellan marxism-leninism och revisionism. Redan året efter klargjorde SKP sin linje gentemot Sovjet genom kampanjen mot den sovjetiska socialimperialismen och på SKP:s andra kongress 1976 fördömdes Enad Vänster-kampanjen.

Det hör till saken att Bo Gustafsson efter att ha uteslutits ur SKP 1977 snabbt utvecklades till socialdemokrat. Redan 1983 i boken *Marx & marxismen* – se *Efter 45 år* [\[7\]](#)– avsvor han sig Sovjetunionen, Komintern, Lenin och Stalin. Var Bo Gustafsson predestinerad att så småningom bli reformist? Förmodligen inte; men om en teoretiker som Bo Gustafsson aldrig riktigt hade förstått dialektiken, så är man dömd att förr eller senare att begå allvariga teoretiska fel, som får praktiska konsekvenser. Men det krävs dessutom att man förborgerligas eller att man gett upp hoppet att någonsin lyckas bidra till ett socialistiskt samhälle. Det är däremot inget krav att kämpa i vare sig i en socialistisk revolution eller i ett nationellt befrielsekrig ska ha läst och förstått den dialektiska materialismen; det räcker med att inta en proletär klasståndpunkt och vilja kämpa.

Om slavsamhällellens undergång

På ett annat ställe [8] skriver Bo Gustafsson:

"Denna förklaring innehåller naturligtvis en del av sanningen. Men slavsystemet ersattes av feodalismen på grund av motsatsernas kamp, dvs på grund av klasskampen. Den förtryckta klassen, slavar, gjorde uppror mot sina förtryckare, slavägarna, och krossade deras stat."

Bo Gustafsson kritiserar Stalins uppfattning att huvudorsaken till slavsamhällenas undergång bestod i att produktivkrafternas utveckling kom i motsättning till produktionsförhållanden. Kritiken är orättvis. Det finns inget exempel från antiken, varvid slavar skulle ha genomfört ett så framgångsrikt uppror att de skulle ha krossat slavägarnas stat och upprättat sin egen. Det mest kända upproret, Spartacusupproret, slutade med ett nederlag. Givetvis förekom uppror i mindre skala, men man måste konkret undersöka varför slavsamhällena runtom i världen gick under. Frankrike var det första landet i Europa, som övergick till feodalismen, men övergången utlöstes av frankernas erövring av Frankrike i slutet av 400-talet. Feodalismen var ett sätt att successivt organisera erövringen. Det enda framgångsrika slavupproret i världen skedde 1791 på Haiti, ett uppror som i lika hög grad riktades mot de franska kolonialherrarna. De haitiska slavar, lyckades besegra de franska kolonialtrupperna, köra ut dem och formellt avskaffa slaveriet. Efteråt uppstod dock en ny inhemsk härskarklass bestående av godsägare och andra.

Marxismen och språkvetenskapens frågor

I "Efter trettio år" kommenterar Bo Gustafsson också Stalins skrift "Marxismen och språkvetenskapens frågor". Denna Stalins skrift är också i huvudsak bra, och gör till exempel upp med teorin om att olika klasser har olika språk. Så länge olika språkvarieteter, dialekter, slang etcetera, sinsemellan är förståeliga, d.v.s har ett likartat ordförråd, uttal och syntax liksom ett gemensamt ursprung, så är språket i huvudsak detsamma för invånarna i ett land oberoende av klasstillhörighet. Trots att jag å ena sidan och kungen och företrädare för Wallenbergfamiljen å den andra tillhör olika klasser, talar vi samma språk.

Men Stalin gör ett märkligt fel, som Bo Gustafsson inte uppmärksammar. Stalin påstår att språket varken står över överbyggnaden eller tillhör överbyggnaden eller grundvalen, d.v.s den ekonomiska basen. På frågan "Är det riktigt att språket är en överbyggnad på grundvalen?" svarar Stalin:

"Nej, det är inte riktigt."

Naturligtvis är språket inte ytterligare en överbyggnad på grundvalen; det skulle innebära att det fanns två överbyggnader i varje samhällssystem. Däremot ingår språket i såväl den ekonomiska basen, läs produktivkrafterna och produktionsförhållanden, och i överbyggnaden. Människan första produktionsmedel var händerna; skapandet av arbetsverktyg föregick förmodligen språket, som uppkom för 60 000 – 100 000 år sedan. Ingen vet med säkerhet. Språket är också ett produktionsmedel; det underlättar ömsesidig kommunikation mellan människor och lagring av kunskap.

Redan Marx skiljer i "Kapitalet" på kvalificerade och okvalificerade arbetare; en kvalificerad arbetare kan göra en okvalificerad arbetares jobb, men inte tvärtom. En svarvare på en mekanisk verkstad kan utföra städarens jobb, men inte tvärtom. Svarvarens specialkunskaper har i huvudsak förvärvats genom språket. En hotellreceptionist, översättare eller ingenjör etcetera, som behärskar flera språk, är naturligtvis mer produktiv än de konkurrenter under kapitalismen som bara behärskar ett språk.

Överbyggnaden i ett samhälle utgörs av de förhärskande politiska, rättsliga, religiösa och filosofiska åskådningarna och de "mot dem svarande politiska, rättsliga och övriga institutioner", främst statsapparaten. Samtliga dessa åskådningar **uttrycks med hjälp av språket** och statsapparatus företrädare, som består av kött och blod, **kommunicerar med hjälp av språket**. Det är väl känt att erövrare i alla tider, kolonialister och imperialister, har använt språket som repressivt verktyg mot de erövrade och underkuvade för att slå sönder motståndsviljan, genom att förhindra användningen av deras språk eller helt enkelt förbjuda dem.

Språket svävar alltså inte fritt över samhällena eller klasserna. Det är en integrerad del av såväl bas som överbyggnad.

För övrigt tycks inte Stalin känna till att normanderna erövrade England 1066, vilket ledde till att franska blev den härskande klassens språk åtminstone till 1300-talets slut.

Rickard B. Turesson

23/10 2021

(Denna blogg är knuten till [Nya Arbetartidningen](#))

[1] Se *SUKP(b):s historia*, Proletärkultur 1979, sid. 107 – 134, eller *Om den dialektiska och historiska materialismen*, broschyr från Kommunistiska Förbundet Marxist-leninisterna 1967 (förmodligen svår att anskaffa). *SUKP(b):s historia* finns på nätet – här https://www.maoistisktforum.org/1_m_skrif/mlm_dok/lenin/SUKPbHist/SUKPBhist_inledning00.htm

[2] Se https://www.marxistarkiv.se/profiler/bo_gustafsson/efter_trettio_ar.pdf

[3] Anfört arbete

[4] Anfört arbete

[5] Schram, Mao Tse-tung Unrehearsed, sid. 226; för originalet, se Mao Zedong sixiang wansui [Long live the thought of Mao Zedong] (n.p.: n.p., augusti 1969), sid. 558.

[6] Se "Om motsättningar", Mao Zedong om filosofiska frågor. Oktoberförlaget 2016, sid. 69-70

[7] Se tillägget i Bo Gustafsson "Efter 30 år"

[8] Se Bo Gustafsson "Efter 30 år"